

Waldemar Krztoń

Polemologiczne uwarunkowania badań w naukach o obronności

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii
Obrony Narodowej nr 2, 53-63

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

AUTOR
mgr Waldemar Krztoń

RECENZENT
płk dr hab. inż. Andrzej Polak

POLEMOLOGICZNE UWARUNKOWANIA BADAŃ W NAUKACH O OBRONNOŚCI

Wprowadzenie

W procesie budowania dzisiejszej cywilizacji ludzie wytworzyli dobra materialne, techniczne i naukowe, osiągając wysoki poziom w tych obszarach życia społecznego. Realizacja dążeń gospodarczych spowodowała w rozwiniętym społeczeństwie poczucie bezpieczeństwa ekonomicznego, podniosła standard życia materialnego, uruchomiła wyjątkowy potencjał komunikacji pomiędzy ludźmi i narodami we wszelkich jej formach. Jednocześnie z szybkim rozwojem nadeszła globalizacja wyzwań i zagrożeń, pojawiły się nowe niekorzystne czynniki. W obszarze militarnym minęło wprawdzie niebezpieczeństwo nowej wojny światowej, ale nie znaczy to, że została ona kompletnie wykluczona.

Koncepcje wojny i pokoju zawarte w dziejach myśli społecznej i poglądach sławnych uczonych mają rozległą tradycję. Przedmiot wojny i pokoju zajmuje naukę od dawna. Wojna i pokój były i są jednymi z najczęściej rozpatrywanych problemów kolejnych wieków. Badacze, przy dzielących ich różnicach ideologicznych, politycznych czy metodologicznych, próbowali opracować naukowe fundamenty dla nowych stosunków społecznych, państwowych i międzypaństwowych, ale jednocześnie partycypowali w ich praktycznej realizacji. Pojmowanie wojny i obszar znaczeniowy tego pojęcia nadal podlegają rozwojowi i poddawane są nowym analizom, a tym samym nadal zmienia się jej istota i natura, stając się coraz większym wyzwaniem dla ludzkości.

Aby wprawnie posługiwać się jakimś terminem, dobrze jest poznać jego definicję. Pojęcie polemologia funkcjonuje od 1945 roku, ale nie jest znane szerokiej grupie odbiorców, dlatego często pojawia się pytanie: czym jest polemologia? Na to pytanie odpowiada prof. L. Ciborowski¹ [...] *polemologia jest obszarem wiedzy obejmującym identyfikowanie związków przyczynowo-skutkowych skupionych wokół wojen i konfliktów zbrojnych. Jej prze-*

¹ L. Ciborowski, *Polemologia – stan obecny i perspektywy*, [w:] *Metodologiczna tożsamość polemologii* (praca pod red. M. Huzarskiego i B. Szulca), AON, Warszawa 2010, s. 10.

staniem jest natomiast unaocznienie tragedii wojennych i w ten sposób przyczynienie się do kształtowania pokoju.

Kreatorem teorii i pojęcia polemologii był uczony francuski Gaston Bouthoul, który już w roku 1937 wysunął myśl powołania interdyscyplinarnej nauki o pokoju – nauki podejmującej badanie przyczyn wojen, analizę ich struktury oraz roli. Dyscyplina ta miała dążyć do naukowego opracowania niezależnych i zależnych przesłanek stałego pokoju, zarówno w wymiarze narodowym, jak i międzynarodowym. Druga wojna światowa przyspieszyła spełnienie tego pomysłu. W 1945 roku w (Paryżu) G. Bouthoul założył instytucję naukowo-badawczą pod nazwą *Institut Français de Polémologie*. Francuski uczony, szukając nazwy dla nowej nauki, chciał, aby odróżniała ją od dotychczasowej terminologii w tym obszarze, ale także w sposób ponad wszystko prawdziwy, formułowała jej przedmiot i odrębność wobec nauk wojennych: strategii i taktyki. Nadał jej nazwę „*Polemologia*” od greckiego słowa *polemos*, co znaczy: *wojna, bój, walka*.

Główny problem badawczy polemologii można sformułować w postaci pytań²:

- 1) *Dlaczego ludzie walczyli i walczą?*
- 2) *Dlaczego zbroili się i zbroją?*
- 3) *Dlaczego wytwarzali i wytwarzają takie środki walki, które są w stanie zniszczyć i ich samych, i cywilizację?*

Potrzebę odpowiedzi na te i tym podobne pytania wyraża właśnie maksyma: „**Jeśli chcesz pokoju, poznaj wojnę**”. Innymi słowy, droga do pokoju wiedzie przez poznanie wojny. Konkretnie proces badawczy obejmuje poznanie pokoju, czyli poznanie przyczyn, struktury i roli wojen. Przedmiotem polemologii jest *pokój, wojna i konflikty – nierozłączna triada życia społeczeństw*³. Przedmiot badań polemologii jest interdyscyplinarny. Odnajduje racjonalne zbieżne płaszczyzny przypisane do poszczególnych dyscyplin lub specjalności naukowych. Celem badań jest wzbogacenie wiedzy, odkrywanie nowych prawd i związków wojny, pokoju, konfliktów osadzonych w określonym społeczeństwie i państwie, podobnie jak innych zjawisk społecznych. Wiedza z zakresu nauk o obronności, bezpieczeństwie, historii wojen, politologii, demografii, ekonomii, socjologii i innych, pozwala lepiej poznać przyczyny oraz naturę wojny, kryzysu i pokoju.

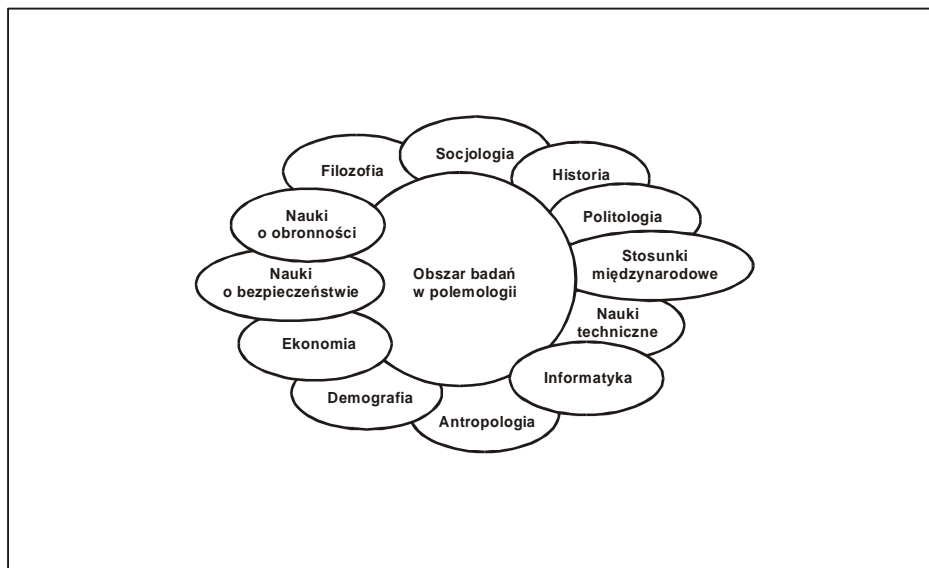
Po przeprowadzonych analizach i porównaniach różnorodnych ujęć terminologicznych prof. M. Huzarski proponuje następującą definicję polemologii: *Polemologia jest specjalnością naukową zajmującą się badaniem wojen i konfliktów zbrojnych w ujęciu interdyscyplinarnym. Bada ich naturę*

² J. Borgosz, *Drogi i bezdroża filozofii pokoju (od Homera do Jana Pawła II)*, Warszawa 1989, s. 225.

³ Zob. G. Bouthoul, *Traité de polémologie, sociologies des guerres, doctrines et opinions sur la guerre, morphologies*, Paris 1970, s. 18–25; cyt. za: J. Borgosz, *Drogi i bezdroża filozofii pokoju (od Homera do Jana Pawła II)*, Warszawa 1989, s. 18.

i uwarunkowania, lokalizuje w czasie i przestrzeni periodyczność, intensywność, związki przyczynowo-skutkowe oraz typologię. Polemologia bada konflikty zbrojne i wojny przeszłości, teraźniejszości i przyszłości⁴. Polemologia to idea budowania interdyscyplinarnej nauki zajmującej się zjawiskami wojny i pokoju. Nie sprzeciwiając się badaniom szczegółowym – badaniom filozoficznym, socjologicznym, etycznym – polemologowie podkreślali i podkreślają interdyscyplinarny charakter badań nad przyczynami, analizą ich struktury oraz rolą wojen. Uważają, że żadna z nauk szczegółowych nie jest w stanie zbadać tak wielostronnych zjawisk, jakim są wojny i pokój w czasach współczesnych.

Podjęcie polemologiczne w badaniach pokoju, wojny i konfliktów zbrojnych wykorzystuje wiedzę: *nauki o obronności, nauki o bezpieczeństwie, filozofii, socjologii, historii, politologii, stosunków międzynarodowych, nauk technicznych, antropologii, demografii, ekonomii, informatyki⁵.*

Opracowanie własne na podstawie: M. Huzarski, *Przedmiot badań, zakres polemologii*, Wykład, Studia doktoranckie WZiD AON, Warszawa 2012.

Rys. 1. Współzależność obszarów badań

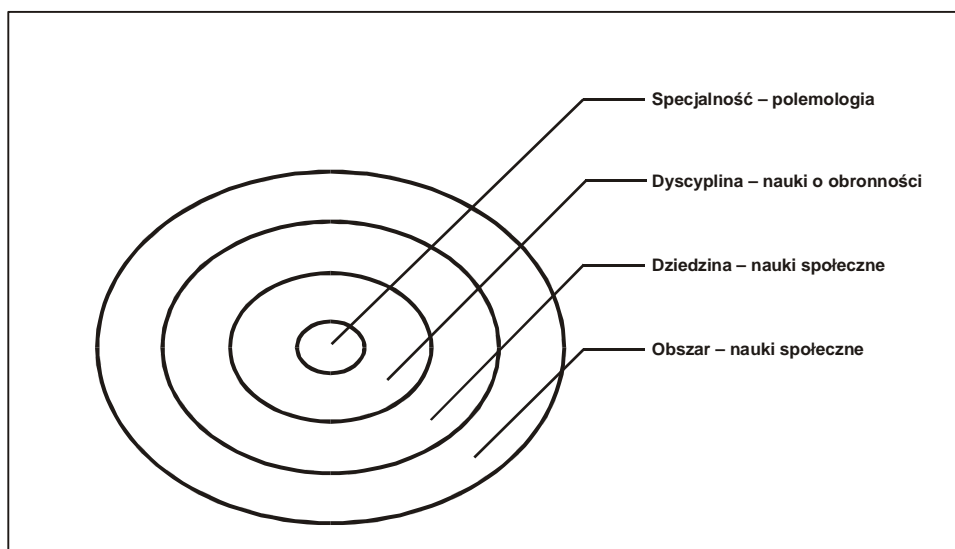
Nauki o obronności i polemologia nie mogą być naukami szczegółowymi w klasycznym tego słowa znaczeniu, w których przedmiot zostaje zawężony do uzgodnionego punktu postrzegania z pominięciem innych stanowisk odniesienia. Obecnie bezpieczeństwo, siły zbrojne, zarządzanie, dowodzenie,

⁴ M. Huzarski, *Przedmiot badań, zakres polemologii*, Wykład, Studia doktoranckie WZiD AON, Warszawa 2012.

⁵ Ibidem.

sztuka wojenna, wojna, konflikt, pokój to kategorie obejmujące niemal wszystkie płaszczyzny bytu społecznego. Różnorodność tych zjawisk społecznych określa interdyscyplinarny charakter nauk, o których mowa. Powoduje to jednocześnie potrzebę uczestniczenia w ich uprawianiu, rozwijaniu się, a przede wszystkim w samych badaniach uczonych wielu specjalności.

Przedmiotem tych nauk jest również wojna i pokój, których nie należy rozdzielać, ale badać jako całość, rozważać we wszystkich ewentualnych ich relacjach i wspólnych oddziaływaniach. Analizowanie wojen łącznie z problemami pokoju ma głębszy sens, wojny bowiem przyjmują różnorodne formy i także rozmaite formy może przyjmować pokój. Naukowe badanie wojny i pokoju, zawiera się w obszarze i dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie nauki o obronności, specjalności polemologii (znajduje się na etapie tworzenia).

Opracowanie własne na podstawie: M. Huzarski, *Przedmiot badań, zakres polemologii*, Wykład, Studia doktoranckie WZiD AON, Warszawa 2012.

Rys. 2. Miejsce polemologii w nauce

W dociekaniach nad wojną i pokojem znawcy zagadnienia wskazują trzy problemy: przyczyny wojen, analizę struktury, role wojen. Przyczyny wojen należy badać wielostronnie, wynika to z konieczności pełnego ujęcia ich w przekroju dziejowym. Analiza struktury wojen i jej elementów określa wspólne związki, więzi i współzależności. Role wojen powinno się rozważać w poszczególnych kulturach, nade wszystko zaś w latach dzisiejszych.

Francuski Instytut Polemologii G. Bouthoula w procesie badawczym wojny i pokoju wyróżnia osiem etapów⁶:

- 1) *deskrypcja faktów materialnych;*
- 2) *deskrypcja (czysta) zachowań psychicznych (interpersonalnych) walczących stron;*
- 3) *pierwszy szczebel wyjaśnienia faktów materialnych i psychicznych, poglądów i doktryn odnoszących się do konkretnych wojen;*
- 4) *drugi szczebel interpretacji obejmujący poglądy i doktryny na temat wojen w ogóle;*
- 5) *dobór i porządkowanie faktów;*
- 6) *hipotezy na temat funkcji wojen;*
- 7) *hipotezy dotyczące periodyczności wojen;*
- 8) *typologia społeczeństw i wojen.*

Rozważań nie należy ograniczać do ewidencji i opisu wojen, ukazywania ich negatywnych skutków, w ujęciu dziejowym, teraźniejszym i rozwojowym. W związku z tym, że wojny występowały we wszystkich społeczeństwach, to powinny nimi kierować pewne właściwości, które trzeba stwierdzić, aby w rezultacie tych powiązań ustalić ich podłoże.

B. Miśkiewicz postuluje rozumienie przedmiotu wojny w sposób następujący⁷:

- 1) *W najszerszym rozumieniu w przedmiocie wojny pojawi się wszelka działalność człowieka skierowana na potrzeby wojska i wojny.*
- 2) *Przedmiot badań nad wojną uzależniony będzie od przyjętego zakresu chronologicznego, metrycznego i terytorialnego. Historyk zawsze zmierza do ukazania wszystkich stron konfliktu zbrojnego i jego uzależnienia od procesu dziejowego. Pozytywny efekt badawczy uzyskuje tylko ten historyk, który przedstawia nie tylko militarną stronę wojny, ale również jej uwarunkowania prawno-polityczne, socjologiczno-psychologiczne, demograficzno-geograficzne, ekonomiczne, kulturowe i inne.*
- 3) *Przedmiot badań wojny może być sprowadzony tylko do wojskowego punktu widzenia. Nie oznacza to jednak, że powinniśmy go zawężyć wyłącznie do zagadnień militarnych, widzianych w wąskim specjalistycznym znaczeniu.*

Zespół badawczy WZiD AON pod kierownictwem płk. dr. hab. Andrzeja Polaka w pracy: *Problemy wojny i pokoju w ujęciu historycznym* zgromadził, opracował, omówił i wyjaśnił dylematy wojny i pokoju, w kontekście ich dziejowego rozwoju. Po analizie myśli społecznej historii nowożytnej i najnowszej zespół zaobserwował, że w dociekaniach wielkich uczonych wy-

⁶ Zob. G. Bouthoul, *Traité de polémologie, sociologies des guerres, doctrines et opinions sur la guerre, morphologies*, Paris 1970, s. 18–25; cyt. za: J. Borgosz, *Drogi i bezdroża filozofii pokoju (od Homera do Jana Pawła II)*, Warszawa 1989, s. 230–231.

⁷ B. Miśkiewicz, *Wojna jako przedmiot badań historycznych*, [w:] *Wojna jako przedmiot badań historycznych* (praca pod red. K. Olejnika), Toruń 2006, s. 17–18.

różnić można dużo wartości trwałych, uniwersalnych, które na stałe weszły do rozważań poświęconych problemom wojny i pokoju. Do wartości tych badacze zaliczają⁸:

1) *Metodę podejścia do badanych zjawisk wojny i pokoju, polegającą na kompleksowym ich ujmowaniu w powiązaniu z innymi dziedzinami życia człowieka, społeczeństw i państw;*

2) *Podkreślanie w badaniach nad wojną i pokojem myśli, że głównym źródłem wojny jest niesprawiedliwość społeczna, brak poszanowania prawa w stosunkach międzynarodowych, nadmierne dysproporcje w gospodarce, kulturze, poziomie życia, itp.;*

3) *Historyczne podejście do analizowanych zagadnień, wyrażające się (między innymi) w bezwzględnym potępieniu wojen zaborczych, niesprawiedliwych i uznaniu wojen wyzwolńczych, obronnych, sprawiedliwych, jako zjawiska wymuszonego wówczas, gdy zawiodą wszystkie inne środki;*

4) *Postulat kontroli zbrojeń i liczebności wojsk, który jest szeroko dyskutowany na wielu forach międzynarodowych i realizowany już od dłuższego czasu w praktyce.*

Świat był i jest obszarem ciągłych konfliktów zbrojnych, absorbujących wszystkie kontynenty. Nauki o obronności powinny także ukazywać jak z biegiem czasu przeobrażały się spojrzenia na wojnę, a równocześnie kategorie, teorie, zamiary strategiczne i formy walki. Planowanie i przygotowania obronne muszą opierać się nie na zagrożeniach czasu obecnego, nawet najbardziej kluczowych, lecz na przeanalizowaniu długofalowych problemów związanych z obronnością i bezpieczeństwem, które wymagają wiedzy z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.

Przeszłe i współczesne konflikty i wojny mogą wystąpić w przyszłości, dlatego ich opisywanie jest zrozumiałe dla świata przyszłych pokoleń. Definicje, pojęcia, teorie wojny i pokoju istotne w obecnych czasach, z całą pewnością pozostaną takimi w przyszłości. Każda epoka ma inne środowisko wojskowe, obronne i inaczej następuje jego ewolucja. Wiedza o obronności, definicje wojny i pokoju wynikają w głównej mierze z przesłanek cywilizacyjnych. Takie postrzeganie prowadzi do ostrożnego opisywania możliwości militarnych czy dominacji technologicznej, lecz powoduje przyjęcie jako punktu odniesienia zadań czy też celów, a nie samych możliwości zmian w sposobach prowadzenia wojny.

Analizowanie wojny i pokoju ciężko oddzielić od obecnych wyzwań cywilizacyjnych i kulturowych, powszechnych dla całego społeczeństwa. W krajach demokratycznych szybko wyciągnięto wnioski dotyczące warunków koniecznych, by uczynić wojnę bardziej akceptowalną dla społeczeństwa⁹:

⁸ A. Polak, W. Więcek, J. Lasota, *Problemy wojny i pokoju w ujęciu historycznym*, AON, Warszawa 2011, s. 115.

⁹ M. Castells, *Spółczesność sieci*, Warszawa 2008, s. 454.

1) *Nie powinna ona angażować zwykłych obywateli, a więc powinna być prowadzona przez profesjonalną armię, tak że obowiązkowy nabór do wojska powinien być ograniczony do naprawdę wyjątkowych okoliczności, odczuwanych jako mało prawdopodobne.*

2) *Powinna być krótka, a nawet błyskawiczna, tak żeby jej konsekwencje nie przeciągały się, wyczerpując ludzkie i ekonomiczne zasoby i wywołując pytania o zasadność działań zbrojnych.*

3) *Powinna być czysta, chirurgiczna, ze zniszczeniami – nawet wroga – utrzymywanymi w rozsądnych granicach i ukrytymi, na ile to możliwe, przed oglądem publicznym, czego konsekwencją jest ściśle powiązanie między manipulowaniem informacjami, kreowaniem wizerunku a prowadzeniem wojny.*

Rewolucyjne zmiany w militarnej technologii, do jakich doszło w ciągu ostatnich dekad, przyniosły instrumenty do wcielenia w życie tej społeczno-militarnej polityki. Wiek XXI charakteryzuje się nowymi sposobami kształtowania bezpieczeństwa, innymi zupełnie naturami wojen i konfliktów oraz różnymi od obecnych dróg i metod budowania i zachowania pokoju. Na naszych oczach rodzi się nowa rzeczywistość, prowadząca do zadania zasadniczych pytań odnoszących się do wojny i pokoju. Po nowemu także układa się możliwość powstania kryzysów i wojen. Współczesne konflikty i wojny prowadzone ostatnimi czasy: *nowe, małe, asymetryczne, nowoczesne, informacyjne, zmediatyzowane*, bardzo odróżniają się od znanych z przeszłości.

Profesor politologii Herfried Münkler, podkreślając specyfikę nowych wojen, proponuje rozpatrzeć trzy procesy przemian¹⁰:

- *po pierwsze, [...] odpaństwowienie czy też prywatyzację działań wojennych. Była ona możliwa dzięki temu, że bezpośrednio prowadzenie wojny stało się stosunkowo tanie [...];*

- *po drugie, [...] asymetryzacją przemocy wojennej czyli sytuacja, w której z reguły walczą z sobą nierówni przeciwnicy. Nie ma już frontów i dlatego tylko rzadko dochodzi do potyczek, a prawie nigdy do wielkich bitew [...];*

- *po trzecie, [...] stopniowe usamodzielnienie czy też atomizacja form przemocy, podporządkowane uprzednio wymogom militarnym. W konsekwencji armie regularne straciły kontrolę nad przebiegiem działań zbrojnych.*

Wojen nie należy badać, rozpatrując wyłącznie tylko te toczone ostatnimi czasy, ponieważ wiele na to wskazuje, że dawne formy wojen nie znikną z dnia na dzień, a oczywiste jest, że nowe formy pojawią się na pewno.

Obszar pojęciowy wojny (jego elementy terminologiczne i typologiczne) został bardzo szeroko opisany przez znawców przedmiotu. Wiele różno-

¹⁰ H. Münkler, *Wojny naszych czasów*, Kraków 2004, s. 10.

rodnych odniesień do zjawiska wojny spowodowało mnogość definicji. Definicje wojny stanowią ważny element naukowej podstawy świadomości celu i rozumienia przedmiotu, ale nie należy przeceniać ich wartości.

1) **Wojna** – jest tylko dalszym ciągiem polityki prowadzonej innymi środkami. Tak więc widzimy, że wojna jest nie tylko czynem politycznym, lecz i prawdziwym narzędziem polityki, dalszym ciągiem stosunków politycznych, przeprowadzeniem ich innymi środkami¹¹.

2) **Wojna** – jest kontynuacją polityki prowadzoną środkami przemocy w celu zmuszenia przeciwnika do spełnienia naszej woli, nosi charakter krwawej walki zbrojnej, stoczonej przez zorganizowane siły zbrojne¹².

3) **Wojna** – kontynuacja polityki środkami przemocy, której głównym przejawem jest walka zbrojna¹³.

4) **Wojna** – stan funkcjonowania państwa charakteryzujący się istnieniem ostrego konfliktu zewnętrznego lub wewnętrznego rozwiązywanego środkami przemocy, angażujący gros potencjału państwa¹⁴.

5) **Wojna** – zorganizowana walka zbrojna między państwami, narodami, klasami lub grupami społecznymi, wywołana dla osiągnięcia określonych celów politycznych, ekonomicznych lub ideologicznych albo zmierzająca do obrony własnych interesów¹⁵.

Linia między tym, co pokojem już nie jest, a wojną jeszcze nie jest, jest ruchoma i niewyraźna. Z biegiem czasu, wojny w swoim kształcie i myśli ciągle się przeobrażają. Prawdopodobnie ewolucji nie ulega jedynie sens wojny. Definicje klasyczne C. Clausewitza, F. Skibińskiego już nie wystarczają, coraz częściej poddawane są szerokiej krytycznej ocenie. Ważne części definicji C. Clausewitza ujęte w pracy „O wojnie” – **czyn polityczny, dalszy ciąg stosunków politycznych; polityka jest inteligencją, wojna zaś tylko narzędziem, a nie odwrotnie**, są kwestionowane przez wielu znawców przedmiotu. Definiowanie wojny jako czynu politycznego uważa się za niewystarczające. Na uwagę zasługuje dążenie **polemologów** do nowej interpretacji clausewitzowskiej definicji wojny jako kontynuacji polityki środkami przemocy. *Definicja ta wymaga nowej interpretacji wręcz odwrócenia: pokój to kontynuacja polityki środkami wolnymi od przemocy*¹⁶.

J. Keegan stwierdza wprost: *Wojna nie jest kontynuacją polityki przy użyciu innych środków*¹⁷, wojna może być aktem rytualnym, działaniem określonych kultur, inspiracją religijną [...] w ciągu czterech tysięcy lat do-

¹¹ C. von Clausewitz, *O wojnie*, Warszawa 2011, s. 29.

¹² F. Skibiński, *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1978, s. 29.

¹³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2009, s. 156.

¹⁴ *Ibidem*, s. 156.

¹⁵ *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1981, s. 744.

¹⁶ J. Borgosz, *Drogi i bezdroża filozofii pokoju (od Homera do Jana Pawła II)*, Warszawa 1989, s. 237.

¹⁷ J. Keegan, *Historia wojen*, Warszawa 1998, s. 17.

świadczeń i powtórek wojowanie stało się obyczajem. W prymitywnym świecie obyczaj ten miał charakter rytualny. Później ludzka pomysłowość sprawiła, że odrzucono element rytuału, a wraz z nim wszystko, co ograniczało wojnę, poza nią samą. W konsekwencji praktyki wojenne doprowadzono do ekstremum, a później przekroczono jeszcze i tę granicę¹⁸. W zakończeniu książki *Historia wojen* pisze: *Polityka musi trwać, wojna nie*¹⁹.

H. Münkler twierdzi, że: *wojna wyzwoliła się i zajęła miejsce polityki. Miejsce, zajmowane w teorii Clausewitza przez politykę, przejęte zostało przez samą wojnę*²⁰. Aby poznać powody wojen trzeba włączyć się w istotę wojny, pokazać jej czynniki polityczne, społeczne i ekonomiczne, nie wystarczy badać genezę, różnice religijne, cywilizacyjne czy też polityczne.

S. Huntington w książce *Zderzenie cywilizacji* udowadnia, że świat zdominują konflikty powodowane zderzeniami pomiędzy cywilizacjami. Ani polityka, ani ideologia, ani gospodarka nie będą już źródłami sporów światowych. Stają się nimi przeciwieństwa kulturowe, mające swoje korzenie w różnicach religijnych i decydujące o tożsamości społeczeństw. *Wojny między klanami, plemionami, grupami etnicznymi i narodami toczyły się we wszystkich epokach i wszystkich cywilizacjach, zakorzenione są bowiem w naturze ludzkiej. Są to na ogół konflikty partykularne w takim sensie, że wolne są od szerszych uwarunkowań ideologicznych czy politycznych*²¹.

A. i H. Tofflerowie współczesny świat rozdzielają na trzy różnorodne pod względem kulturowym, ewoluujące, cywilizacje. Cywilizacje te współistnieją, kooperują, lecz także konkurują, spierają się. Są to trzy różne środowiska bezpieczeństwa. Tofflerowie twierdzą, że rozwijanie się technologii i przeobrażenia w strukturze przemysłowej mają swoje odzwierciedlenie w metodzie prowadzenia wojen. Biorąc pod uwagę teorię fal cywilizacyjnych („świata podzielonego na troje”), poszczególnym kręgom przypisuje się typ wojny. I tak:

- kręgowi pierwszemu – „wojny XXI wieku”, czyli wojny ery informacyjnej;
- kręgowi drugiemu – „wojny XIX/XX wieku”, wojny ery industrialnej;
- kręgowi trzeciemu – „wojny średniowieczne”, wojny ery przedindustrialnej²².

J. Black sądzi, że na ogół nie przykładamy wagi do konfliktów, w których zachodnia cywilizacja nie bierze udziału. Na pytanie, *w którą wojnę w latach 1946–1980 zaangażowano największą liczbę żołnierzy lub która wojna przyniosła największe straty*, najczęściej odpowiada się, że *Wietnam*. Natomiast prawda jest inna. Taką wojną była *wojna domowa w Chinach z lat*

¹⁸ Ibidem, s. 375–376.

¹⁹ Ibidem, s. 383.

²⁰ H. Münkler, *Wojny naszych czasów*, Kraków 2004, s. 48.

²¹ S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji. I nowy kształt ładu światowego*, Warszawa 2011, s. 440.

²² B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w stanie pokoju, kryzysu, wojny*, Warszawa 2006, s. 147.

1946–1949. Zadając to samo pytanie w stosunku do lat 80., z reguły słyszy się odpowiedź, że *najkrwawsza była wojna brytyjsko-argentyńska o Falklandy (1982), choć tak naprawdę najwięcej ofiar pochłonęła wojna iracko-irańska (1980–1988)*²³. J. Black, uważa, że w ten sposób ujawnia się tendencja do bagatelizowania niezachodnich sposobów prowadzenia wojen. Realizm militarny należy postrzegać taki, jaki jest, a nie jakim by się chciało, żeby był. Celem naszych działań wojennych jest przygotowanie zwycięstwa, osiągnięcie sukcesu, uniknięcie niepowodzenia. Znajomość niezachodnich metod prowadzenia konfliktów jest niezbędna, aby rozumieć realia panujące w świecie. *Czasami ta wiedza jest niezbędna dla przetrwania zachodnich wojsk ekspedycyjnych*²⁴.

Pomimo powyższych zastrzeżeń można uznać, że nie powinno rezygnować się z klasycznego (clauswitzowskiego) zapisu celów wojny. Należy je jednak uzupełnić o treści niepolityczne.

Nauki o obronności i polemologia znajdują się w fazie tworzenia. Nadal poszukuje się dla niej zgodnych z wymogami współczesnej wiedzy odpowiednich wytycznych teoretycznych i metodologicznych, co jest rzeczą zrozumiałą, albowiem tworzenie każdej nauki nie jest przecież aktem jednorazowym, lecz procesem i to nierzadko bardzo długim.

Wiele czynników pokazuje, że wojna jako przedmiot badań nauk o obronności i polemologii staje się teraz kluczowym i ważnym obiektem w analizach i diagnozach prowadzonych w celu podejmowania działań na rzecz pokoju, w tym także opracowania i doskonalenia systemów bezpieczeństwa lokalnego, regionalnego i globalnego. Wciąż wiele spraw nie jest rozstrzygniętych. Nadal nie możemy w całości odkryć sensu i istoty zjawiska wojen na przestrzeni wieków. Nie mając tej informacji, nie można efektywnie prowadzić prac dla zwiększenia bezpieczeństwa, dążyć do redukcji zagrożeń wojną. Próbując wyjaśnić pokazane zagadnienia, trzeba dostatecznie zrozumieć fenomen wojny, przeprowadzić identyfikację i określić naturę problemu, następnie uwzględnić efekty dociekań w opracowaniach.

Wydaje się, że nie jest możliwe wyznaczenie jednego szablonu badania współczesnej wojny i pokoju. Problemy te mają tak różne podłoże, iż każdorazowe przymiarki opracowania jednolitego sposobu badawczego sprawiają wrażenie upraszczania zagadnienia i prowadzą do daleko idącego skrótu.

²³ J. Black, *Wojna od 1990 roku*, Warszawa 2011, s. 16.

²⁴ *Ibidem*, s. 17.

POLEMOLOGICAL RESEARCH DETERMINANTS IN DEFENCE SCIENCES

Abstract: Defence sciences and polemology are just being created but the concepts of war and peace included in the history of social thought and famous scholars' views have a long tradition. The subject of war and peace has engaged scholars for ages. Despite ideological, political or methodological differences, researchers have been trying to establish scientific foundations for new social, national and international relations and also have participated in their practical realisation. Future and contemporary conflicts and wars may be waged in the future. Therefore, describing them is comprehensible for the future generations' world.